

פעילות מס' 3

להיות ישראלי

מטרות:

- לברר את מרכיבי הזהות הישראלית של המשתתפים.
- לעמוד על ריבוי המשמעויות של המושג "ישראלי" בחברה הישראלית.
- לעמוד על חשיבות הצורך במכנים משותפים בחברה הישראלית.

למנחה: "הזהות הישראלית" הינה נושא מורכב המחייב דיון מעמיק. הפעילות כוללת מספר שלבים - ניתן לבחור להתמקד בחלקים מתוך הפעילות בהתאם לצורכי המשתתפים. מומלץ לקיים פעילויות בנושא זהות אישית, השתייכות ועוד כהקדמה לפעילות זו (מגוון פעילויות בנושא מצויות באתר מינהל חברה ונוער (בתוכניות כגון: עם ועולם, לחיות בחברה רב-גונית, חברים ועוד).

חלק א'

הצעה מס' 1: חפצים מייצגי זהות

הצעה זו מחייבת הכנה מראש. המנחה יבקש מהמשתתפים להביא תמונה, תצלום, קטע מעיתון או כל חפץ אחר העולה על דעתם, המייצג את הזהות הישראלית שלהם.

מהלך הפעילות

שלב א' - קבוצתי

המשתתפים מציגים את החפץ שהביאו ומנמקים את בחירתם. הקבוצה תבחר 2-3 חפצים המוסכמים עליהם, שמייצגים את הישראליות בעיניהם. הקבוצות יקבלו את כרטיס המשימה הקבוצתית וידונו בשאלות המצורפות. לקראת המליאה, יציגו הקבוצות את החפצים שנבחרו בחלל החדר וייצרו את גלריית "הזהות הישראלית שלנו".

כרטיס משימה קבוצתית

1. מה הנחה כל אחד מכם בבחירת החפצים המייצגים את הישראליות בעיניו?
2. אילו חפצים נבחרו על ידי הקבוצה? מה מסמלים חפצים אלה?
3. אילו התלבטויות התעוררו? (האם לבחור דברים ייחודיים או מוסכמים ומובנים מאליהם).
4. האם לדעתכם בני נוער מקבוצות אחרות בחברה הישראלית היו בוחרים חפצים המסמלים היבטים אחרים/דומים/שונים?

שלב ב' – במליאה: גלריית הזהות שלנו

כל קבוצה מציגה את החפצים שנבחרו, מנמקת את הבחירה ומתארת את התהליך והדין שקיימו חברי הקבוצה.
שאלות לדיון:

1. אילו לבטים עלו בדיוני הקבוצות לקראת בחירת החפצים המוסכמים? מה ניתן ללמוד מכך?
2. מתי הוויתורים הללו הם קשים או בלתי אפשריים? (למשל – אמונות מנוגדות, השתייכות אתנית, דתית, מסורת ומורשת ועוד).
3. בחנו את "גלריית הזהות הישראלית שלנו" – אילו היבטים בולטים בה? האם אתם מזהים בה יותר סממנים ישראליים או יותר סממנים יהודיים?
4. אילו סממנים מבטאים את הקשר בין הזהות הישראלית שלנו לבין הזהות היהודית שלנו?
5. האם, לדעתכם, "גלריית הזהות הישראלית שלנו" עשויה לייצג את הזהות הישראלית בעיני כלל החברה?
6. לו הייתם מתבקשים להציג חפצים בפני נוער מחו"ל או כחלק ממשלחת, האם הייתם בוחרים חפצים אחרים? אילו?
7. לאור ההתנסות בקבוצה והדין במליאה – האם ניתן להסכים על זהות ישראלית משותפת?
8. האם הקשיים שנתקלתם בהם במהלך העבודה והדיונים משקפים את הקשיים במציאת מכנה משותף בקרב כלל החברה הישראלית? נמקו.
9. האם חשוב שתהיה זהות משותפת מוסכמת מעין זו? אם כן, מדוע?

הצעה מס' 2: סקר – מיהו ישראלי?

מהלך הפעילות

שלב א' – מליאה

למנחה: נדרשת הכנה מראש. אמור למשתתפים כי במסגרת ההכנה לקבלת תעודת הזהות, נלמד להכיר תפיסות והתייחסויות לסוגיית הזהות הישראלית באמצעות סקר שיתקיים ברחוב, בבית הספר ובקהילה. שאלת הסקר: "מיהו ישראלי" בעיניכם?

שלב ב' – קבוצתי

כל קבוצה תרכז את ממצאי הראיונות שערכו חבריה.

שאלות לדיון:

1. כיצד הרגשתם במהלך הסקר? האם היה קל או קשה? האם המרואיינים שיתפו פעולה? אילו לבטים עלו סביב הגדרת "מיהו ישראלי"?
2. אילו מאפיינים הופיעו פעמים רבות? אילו מאפיינים הפתיעו אתכם?
3. לקראת המליאה, בחרו 3-4 מאפיינים מתוך הסקרים ל"מיהו ישראלי" המקובלים על חברי הקבוצה.

שלב ג' – במליאה

כל קבוצה מציגה את מאפייני "מיהו ישראלי" על פי הסקר שערכו חבריה ומספרת על תהליך העבודה המשותפת וההתנסות בהעברת הסקר.

שאלות לדיון:

1. מה דעתכם על ממצאי הסקר? האם הם מאפיינים את הזהות הישראלית? באילו מובנים?
2. באיזה מידה אנשים שרואינו הדגישו מאפיינים "יהודיים" או "ישראליים" – האם הסקר מייצג את כלל החברה הישראלית? מה דעתכם?

3. אילו לבטים עלו בדיוני הקבוצות לקראת בחירת המאפיינים המוסכמים על חברה? מדוע?
4. מה ניתן ללמוד מתוצרי הקבוצות על הזהות הישראלית?
5. האם הקשיים שנתקלתם בהם בדיונים הקבוצתיים משקפים את הקושי וההתלבטויות שביצירת מכנה משותף בחברה הישראלית? ספרו על אירועים/מקרים המדגימים קשיים אלו.
6. מדוע לדעתכם חשוב שיהיו לקבוצה, לקהילה, לעם, לחברה מכנים משותפים?
7. העלו רעיונות – כיצד ניתן להרחיב את המכנה המשותף בחברה הישראלית?

למנחה: לסיכום הדיון מומלץ לקרוא מדבריה של פרופ' אניטה שפירא, היסטוריונית וחוקרת החברה הישראלית:

האם קיימת כיום "זהות ישראלית"? מי אתה, הישראלי? מתנחל בגדה, עוטה דובון וטלית, חובש כיפה ומניף תת-מקלע? חרדי מבני ברק, הסר למרותו של האדמו"ר, תושב שינקין, בעל תסרוקת מוזרה המושכת תשומת לב? עולה מרוסיה, הגאה בשפתו ובתרבותו, או עולה מאתיופיה, הנאבק להכרה מצד הרבנות הראשית? חוזר בתשובה, השב אל המעיין ונוטש את עוולות העולם המודרני, אשכנזי המבקש לשמוע מוסיקה קלאסית, או מזרחי המעדיף מוסיקה מזרחית? או שמא רוב דומם של ישראלים, חילוניים בהשקפת עולמם, אך מבקשים לשמור על קשר למסורת אבות, מבקשים שלום עם ביטחון, רוצים קדמה כלכלית, ואלי סתם לחיות ככל האדם? ומה על האזרחים הערבים של מדינת ישראל? כמובן, אפשר היה לנסח את כל הפסקה במין נקבה, מה שהיה מתאר חמישים אחוז לפחות מן האוכלוסייה...

(מתוך: אניטה שפירא, **יהודים, ציונים ומה שביניהם**, עם עובד, 2007)

- מה דעתכם על הזהות הישראלית לפי דבריה של פרופ' אניטה שפירא? כיצד הם מתקשרים לפעילות ולדיון בכיתה?

חלק ב'

למנחה:

בחלק זה של הפעילות נתייחס לשאלת הזהות הישראלית המשותפת, נציג נקודות ראות שונות ונבחן את המשמעויות של הגישות השונות.

1: איך עושים עיראקי

כל הפעילות במליאה

המנחה יפתח ויאמר:

עם קום המדינה הגיעו גלי עלייה גדולים מתפוצות שונות מרחבי העולם (למעלה מ-50 תפוצות). דוד בן גוריון, ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, התווה מדיניות קליטה שזכיתה לשם: "כור היתוך".

המנחה ירשום על הלוח את המושג: כור היתוך, ישאל את המשתתפים מהי לדעתם משמעותו, ירכז את התגובות על גבי הלוח ויסביר למשתתפים את הרקע ההיסטורי למדיניות "כור היתוך".

(למנחה: "כור היתוך" הינו תנור התכה, המשמש להתכת מתכות שונות. כתוצאה מכך המתכות נמסות, מאבדות את צורתן המקורית וניתן למזג ולעצב אותן בצורות חדשות. הביטוי "כור היתוך" הינו מטפורה לתפיסה שראתה לנגד עיניה את הצורך למזג את העולים עם הישראלים הוותיקים ליצירת תרבות ישראלית משותפת, על מנת לבנות עם חדש בארץ. מגמה זו דרשה מן העולים להתנתק ממסורתם, ממנהגיהם ומשפתם ולאמץ את התרבות הישראלית החדשה שיוצגה בעיקר על ידי דמות הצבר).

המנחה יחלק לכל המשתתפים את הקטע המצורף מספרו של יוסי אלפי* ויבקש מכל משתתף לסמן שורה או שתיים שמדברות אליו במיוחד:

איך עושים עיראקי

אז איך עושים "עיראקי"?

ראשית המרכיבים:

קחו אדם, רצוי רגיש,

הכינו מעט עבר,

אין צורך בעתיד.

הוסיפו בדיחה אחת או שתיים

בענייני פיג'מה או פסים.

קחו ארץ שאינה

במפת הידע שלכם.

הוסיפו ספר היסטוריה מחוק,

לפחות בחלקים גדולים.

עכשיו אתם מוכנים לבישול.

הוציאו את האדם מארץ מוצאו.

הרתיחו אותו היטב במיץ של ערכים ואידיאלים.

כל זה לאחר השריה טובה בציפיות רבות.

רחצו אותו היטב וסחטו את עברו.

וכשיקפוץ מתוך סיר הלחץ שנוצר סביבו בארצו

הוא יהיה מוכן לשלב הבא.

העבירו אותו לאזור אחר, רצוי במהירות כדי שלא יבין מה

קרה לו.

כשיגיע חטאו אותה בבדיחה אחת טובה על פיג'מה (כדי

שלא ישבח)

אתם כמעט מגיעים למטרה....

עכשיו הניחו לו למצוא את מקומו בסיר הלחץ החדש.

הוא ייכנס למסחר - כי תעסוקה אחרת לא תהיה לו.

הוא יסתגל לסביבה ויקשיח.

טעמו יזכיר לכם את טעמו של התבשיל "היהודי"

המוכר לכם מספר בישול אחר.

אם לא הצלחתם הפעם, נסו שנית.

זה חייב לעבוד!

מתוך: יוסי אלפי, איך עושים עיראקי, ספרית הפועלים, 1981

המנחה יבקש ממספר משתתפים לשתף את המליאה בשורות שבחרו ולנמק את בחירתם.

שאלות לדיון:

1. אילו דימויים בחר יוסי אלפי על מנת לתאר את "העיראקי החדש"?
2. האם השיר מתאים גם ליוצאי ארצות אחרות?
3. מה דעתכם על הקטע? אילו שאלות או תחושות מעוררת בכם קריאתו?
4. איזו מציאות מתוארת בשיר? איך הוא מתחבר למדיניות "כור ההיתוך"?
5. מדוע בחר יוסי אלפי להשתמש בדימויים מעולם הבישול?
6. האם הטקסט משעשע בעיניכם?
7. מה לדעתכם מטרת הטקסט? האם יש בו מסר ביקורתי? כלפי מי? מדוע? האם יש בו מסר של עלבון?
8. האם אתם מכירים מצבים הדומים למציאות המתוארת בקטעים אלו? אילו קווי דמיון או שוני אתם מזהים? (קליטת עולי אתיופיה וחבר המדינות).
9. האם קיים במשפחתכם סיפור עלייה כגון זה? אילו תחושות, חוויות זכורות מסיפור העלייה?

* יוסי אלפי, יליד עיראק, עלה לארץ ב-1944 בהיותו בן ארבע. התגורר במעברה. סופר, משורר, מייסד פסטיבל מספרי סיפורים, אביו של השחקן גורי אלפי.

להרחבה:

המנחה יאמר למשתתפים:

מדיניות "כור ההיתוך" אפיינה את השנים הראשונות להקמת המדינה, תפיסה זו ראתה לנגד עיניה את הצורך למזג את העולים עם הישראלים הוותיקים ליצירת תרבות ישראלית משותפת, על מנת לבנות עם חדש בארץ. מגמה זו דרשה מן העולים להתנתק ממסורתם, ממנהגייהם ושפתם ולאמץ את התרבות הישראלית החדשה שיוצגה בעיקר על-ידי דמות הצבר.

שאלות לדיון:

1. האם שמעתם סיפורים במשפחה אודות תקופה זו?
2. האם לדעתכם מדיניות זו הייתה מוצדקת?
3. מדוע ראו מנהיגי העם צורך לבחור במדיניות זו?
4. מה היו המחירים והרווחים של מדיניות זו לחברה הישראלית? אילו השלכות יש למדיניות זו עד היום?

2: זהות ישראלית משותפת

למנחה:

פעילות ההמשך מתמקדת בסוגיית הזהות הישראלית המשותפת. נספח מס' 2 כולל מבחר קטעי קריאה שונים. ניתן להיעזר בקטעים אלו במספר אופנים:

- להתמקד בדיון הקבוצתי בקטע אחד או שניים.
- לתת למשתתפים לבחור ממבחר קטעים שיהיו מפוזרים בחדר.
- לחלק למשתתפים קטעי קריאה שנבחרו על פי שיקול דעתך.

עזרים:

- כרטיס משימה קבוצתית (נספח מס' 1)
- קטעי קריאה (נספח מס' 2)

מהלך הפעילות

שלב א' – קבוצתי

המשתתפים יתחלקו לקבוצות ויקבלו את כרטיס המשימה הקבוצתית (נספח מס' 1) ואת קטעי הקריאה (מתוך נספח מס' 2).

שלב ב' – במליאה

דיווח הקבוצות.

שאלות לדיון:

1. לאור דיווח הקבוצות – עם אילו מהתפיסות שהוצגו אתם מזדהים? אילו תפיסות מעוררות התנגדות?
2. תפיסת "כור ההיתוך", שתוארה בחלקה הראשון של הפעילות וכן בדבריו של בן-גוריון, אפיינה את השנים הראשונות לקום המדינה. לאור הקטעים שקראתם והדיון בקבוצות – מה דעתכם? האם מדיניות זו הייתה מוצדקת?
מדוע ראו מנהיגי העם צורך לבחור במדיניות זו?
האם ראוי לאמץ מדיניות זו גם היום? האם זה אפשרי? באילו מובנים?

3. בשנים האחרונות מדברים על החברה הישראלית כחברה רבת תרבויות – "שטיח פרסי", "סלט פירות" ועוד. הגדרות אלו מבטאות את הגיוון שבהגדרות הזהות הישראלית – אילו קטעים מבטאים מגמה זו?
4. בשנים האחרונות מציינת החברה הישראלית חגים כגון: המימונה או חג הסיגד – מה ניתן ללמוד מכך? מדוע חשוב ליוצאי מרוקו או אתיופיה לשלב בלוח השנה ימים אלה? האם זה חשוב גם לכלל החברה הישראלית? נמקו.
5. אניטה שפירא כותבת במאמרה (ראה לעיל): "הזהות הישראלית הישנה התאפיינה בכך שהייתה זו זהות קולקטיבית, גם מי שלא היה שייך אליה הרגיש שהיא מייצגת אותו..". מהם לדעתכם היתרונות של הרגשה זו?
- האם לדעתכם קיימים היום מאפיינים של הזהות הישראלית שכולנו מזדהים איתם? (למשל – צבא, שפה, לוח השנה, חגים ומועדים, סמלים ועוד).
6. הסוציולוג עוז אלמוג כותב: "ניתן לקבוע שהמכנה המשותף הישראלי נחלש עם הזמן כיוון שהדבק החשוב מכל – **האתוס הציוני** נחלש והולך...". מהן לדעתכם הסכנות הנשקפות לנו כתוצאה מהיחלשות האתוס הציוני וההתחזקות של אתוס גלובלי (התחזקותה של תחושה שאני "אזרח העולם" על חשבון תחושת ההשתייכות למקום ולמדינה)?

כרטיס משימה קבוצתית

קראו את הקטע, התייחסו לשאלות והכינו להציג במליאה את עיקרי הרעיונות שעולים בטקסט בנוגע לזהות הישראלית וכן את עמדת הקבוצה בנושא:

1. מהי תפיסת המחבר לגבי הזהות הישראלית?
2. מה אומר הקטע שבחרתם על משמעותה של הזהות הישראלית?
3. האם אתם מסכימים/מזדהים עם הדברים הנאמרים בקטע זה?
4. אילו קשיים מעלה הטקסט? האם הטקסט מובן? האם תכניו רלוונטיים להיום?

קטע א': לתפארת מדינת ישראל

השחקנית יבגניה דודינה, מדליקת המשואה לתפארת מדינת ישראל:
ההצגה הראשונה ששיחקתי בארץ הייתה ללא מילים. אחר כך חודשים שיחקתי בעברית בלי להבין אף מילה. את הסטאז' שלי בשפה עשיתי עם נהגי מוניות בתל-אביב. הם היו האוזניים הישראליות שלי למונולוגים שלמים מהצגות שניסיתי לזכור. הם הקשיבו בלי להבין מילה בבלייל הצלילים שניסיתי להפוך למשפטים בעברית... עוד היום בראיונות לעיתונות תמיד מגיעה השאלה: "האם את מרגישה ישראלית?"
18 שנה של חיים בתל-אביב כנראה לא מזכים אותך אוטומטית בתעודת הישראליות. אני תמיד שואלת בחזרה: למה הכוונה להרגיש ישראלי? מעולם לא קיבלתי תשובה. אני מדליקה משואה לכבוד התיאטרון ולכבוד העלייה. שני דברים שאני חלק מהם והם חלק בלתי נפרד מישראל, מאותו פסיפס של תרבויות שהופך את המדינה הזו למה שהיא. בשבוע שעבר הופעתי בטקס המרכזי לציון יום השואה והגבורה ביד ושם. היום, ערב יום העצמאות, אני מדליקה משואה לתפארת מדינת ישראל. אני עדיין לא קיבלתי תשובה מה זה להיות ישראלי. מה שבטוח שאני כבר מרגישה שייכת.

(מתוך הארץ, 28.4.2009)

ב קטע ב': אני חי עם זהות חצויה

סמי מיכאל, שעלה מעירק בצעירותו, אמר על הזהות הישראלית:

שנים ביקשו לשכנעני כי עלי להתבייש בגלות, כי כדאי להתנער ממוצאי ומוטב שאשכח את שפת אמי. הפרס הנכסף היה הזהות הישראלית שופעת הגאווה. כמעט כולם נכנעו ללחץ האוויר של החברה הקולטת... והנה כעבור שנים רבות אני מגלה כי דווקא ישראל המוסמכת אינה שוכחת. היא מזכירה לי כי שורשי נעוצים בבגדאד. כלומר, לזהות הישראלית קדמה זהות אחרת. כאילו שתי הזהויות הן שתי שכבות גיאולוגיות שונות, אך לשם מיפוי השכבה העליונה יש לחשוף ולהגדיר את השכבה התחתונה... בנקודה זו אני חי עם זהות חצויה: ההווה שלי פוסל את עברי, ועברי מבקש לחסל את ההווה... הזהות הישראלית מבלבלת ומבולבלת, אך היא קיימת בצורתה הבסיסית והמאחדת כמו כל זהות אחרת שנוצרה במאה הזאת... בתור יוצא ארץ מוסלמית למדתי לחיות עם קרעי זהויות...

(שרה אהרוני ומאיר אהרוני. אישים ומעשים בישראל, ספר היובל, הוצאת מקסם, 1998)

ג קטע ג': כור ההיתוך

מדברי דוד בן גוריון, ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, בישיבת הכנסת, ה' באייר - 2.6.1950:

בכור ההיתוך של אחווה יהודית ומשמעת צבאית יצורף בליל האדם הזורם מגלויות נכר, יזוקק ויטוהר מסיגיו הזרים והנפסדים, יימחקו המחיצות העדתיות, ותחושל אחדות נאמנה של אומה מחדשת נעוריה... נבנית ומתעלה בעבודה חלוצית ובת-חורין, נאזרת ברוח גבורה... וצמודה לחזון אחרית הימים שהגיעה תקופת ביצועו...

(דוד בן-גוריון. ייחוד וייעוד, משרד הביטחון, 1971)

קטע ד': זהות ישראלית

מתוך שיחה עם פרופ' עוז אלמוג:

אז מה טבעה של הזהות הישראלית היום? אין זהות ישראלית אחת. יש זהות "ממוקפת" (ישראלי עם מקף): ישראלי-דרוזי, ישראלי-אתיופי, ישראלי-חרדי וכיו"ב...

אזמה יותר חזק, הצד הימני של המקף (הישראליות) או הצד השמאלי (הייחוד הפרטיקולארי)? זה תלוי כמובן בקבוצה. אצל החרדים והערבים, הצד השמאלי עדיין יותר חזק. לעומת זאת אצל העולים מחבר המדינות הצד השמאלי - הזהות הרוסית - הולך ונחלש עם הזמן והצד הימני (הישראליות) מתחזק. אבל בהכללה רחבה ניתן לקבוע שהמכנה המשותף הישראלי נחלש עם הזמן כיוון שהדבק החשוב מכל - האתוס הציוני, נחלש והולך... לכן הרבה מאוד ישראלים חילוניים תרים אחר זהויות אלטרנטיביות לצד הזהות הישראלית. זה יכול להיות המקצוע, התחביב (למשל אספנים, חובבי טיולים או אופנועים וכו'), אפילו אהדה לקבוצת ספורט בארץ ובחו"ל... התהליך הזה מואץ ועוד יואץ בהרבה בעקבות התפתחות האינטרנט, כיוון שהרשת הגלובלית הזאת יוצרת מסה קריטית של אנשים עם מכנים משותפים ברחבי העולם שהופכים בסופו של דבר לקהילות. אלה עדיין קהילות וירטואליות, אבל מדובר בתופעה שתשנה את מפת הזהויות בעולם.

(עוז אלמוג. מפנה, מס' 51, תשרי תשס"ז, אוקטובר 2006)

קטע ה': שרוליק - דמות הצבר

הצבריות של שרוליק טומנת בחובה מהפיכה שלמה בדמות היהודי, היותו לפתע בן המקום, עברי, ישראלי. שרוליק לא עשה מהפיכה, אלא נולד לה, מתוכה כהגשמתה... הסמליות של שרוליק לקוחה ממה שכבר התקבל - התלבושת, הסנדלים, הכובע, המכנסיים הקצרים, הבלורית, החולצה ששוליה בחוץ, תרבות הנוער המפותחת שבני הדור הראשון של הצברים היו עדיין קרובים אליה... שרוליק לא היה מלך ולא סמל עתיק אלא קריקטורה, מעין פוסטר ציוני ישראלי הנושא את מורשת הדמות החדשה, המופת הצברי-ישראלי. זהו העיקרון המייצג של שרוליק - עיצוב ישראל והישראליות כגיבורי תרבות. שרוליק שיקף לישראלים מי הם לעצמם והפך כל ישראלי לשרוליק.

(מתוך קטלוג התערוכה: **דוש**, מוזיאון ארץ ישראל, אוצרת: מיכל ברושי)

1 קטע ו': אני אזרח ישראלי

מדברי חנא אבו חנא, משורר וסופר:

אני מרגיש את עצמי קרוע בין שני עולמות, ניצב באמצע. מצד אחד אני ערבי, והחברה כאן דואגת להזכיר לי זאת בכל הזדמנות. מצד שני אני חי במדינה שאני חייב לה נאמנות וציות לחוקיה. בהיותי ערבי אני מושפע גם מדעות המושמעות בעולם הערבי. כיוון שהערבית היא שפת האם שלי, אני שומע תחנות רדיו מכל ארצות ערב... ומקשיב גם לשידורי ישראל בערבית. בכל הקשת הזאת יש גוונים שונים – כל גוון והאמת שלו...

...נכון אני בן העם הפלסטיני. אהיה מאושר אם יזכו הפלסטינים במולדת משלהם. אהיה מוכן לעזור למולדת הזאת כמיטב יכולתי, בתרומות כספיות, אולי ביעוץ. אך אין בדעתי לעקור למדינה כזאת, אם וכאשר תקום. אני אזרח ישראלי ואמשיך לחיות כאן, כמו שיהודים רבים חיים בגולה, נושאים דרכונים של הארצות שבהן הם יושבים, משרתים בצבא ומשלמים שם מיסים, בלי לוותר על הקשר עם מדינת ישראל. אני יודע, שבקרוב ערביי ישראל יש רוב שחושב כמוני. לצערי, זהו רוב דומם, כי במציאות שנוצרה כדאי להיות קיצוניים, אולי מתוך שיקול מוטעה... שיתוף ערבים החושבים כמוני חשוב יותר למדינת ישראל ולביטחונה.

(הערבים אזרחי ישראל, משרד החינוך, האגף לתוכניות לימודים ומוסד ון ליר, ירושלים, 1984)

2 קטע ז': הזהות שלי היא ישראלית

אני מדבר על הזהות הישראלית כתבשיל מבעבע, שטעמו משתנה ללא הרף. אתה יכול לאבחן את רכיבי התבשיל, אבל כולם יוצרים איזה טעם משותף... הזהות שלי היא ישראלית.

הדת היהודית לא משחקת תפקיד. הטריטוריה והשפה זה מה שבונה את הזהות שלי כישראלית. הזהות נקבעת לפי הטריטוריה שהיהודי חי בה. יהודי-ישראלי זה לא כמו יהודי-צרפתי והוא שונה מיהודי אמריקני. לכל יהודי יש זהות לפי הטריטוריה שבה הוא חי. מי שיושב במדינת ישראל ועוסק באופן יומיומי בעשרות החלטות גורליות הרלוונטיות להמשך קיומו של העם, הוא זה שדואג להמשכיות.

(הערך: א.ב. יהושע, אנציקלופדיה Ynet)

קטע ח': הישראליות - אופן הביטוי הנוכחי של היהדות

הרב חיים נבון, רב קהילת השמשוני במודיעין:

הישראליות שלנו אינה יכולה להיות הגדרת זהות העומדת בפני עצמה. כשמפרידים את הישראליות מן היהדות ומן היהודיות, לא נשאר כמעט כלום: ערב שירי לוחמים, פיצוחים, כמה מערכונים של הגשש, חסמב"ה ושני ספרים של עמוס עוז...

...זהות אזרחית לא יכלה להוות תחליף לזהות אתנית-לאומית-תרבותית.

מהי זהותנו האזרחית? מה העומק שלה? סנטימטר וחצי של צה"ל ומס הכנסה ומכבי תל אביב. אי אפשר לבנות זהות על שותפות בממסד בירוקרטי ובמוסדותיו. שכבת העומק של הזהות שלנו יונקת וניזונה מהעבר הרחוק, ממורשת קדומה, מצלילים שכבר שכחנו מה הם, אבל הם עדיין מעבירים בנו צמרמורת פתאומית.

...הישראליות המנותקת מהיהדות היא קריקטורה; אין לישראליות כוח עמידה, אם היא אינה נשענת על היהדות העתיקה ומבטאת אותה.

מצד שני, יהדותי כיום מוגדרת על ידי היותי ישראלי. הישראליות שהיא אופן הביטוי הנוכחי של היהדות שלנו. למדינת ישראל, מבחינתי, יש ערך דתי; הערך הזה נובע מכך, שאני מאמין שהמדינה מעצבת ומעשירה את קיומנו כיהודים. כלומר: יהודי ישראלי הוא יהודי טוב יותר - או לפחות, צריך להיות טוב יותר - מאשר יהודי צרפתי או אינדונזי.

(חנוך דאום, [עורך]. **מה אתה יותר - יהודי או ישראלי**, ידיעות אחרונות, 2003)

קטע ט': יהדות ישראלית

פרופ' אבי שגיא ופרופ' ידידיה שטרן:

להיות יהודי פירושו ליטול חלק בקהילה שהעבר הינו יסוד מכריע בכינונה. זהות, תרבות, תודעה, דת ופרקטיקות יהודיות (קיום מצוות ומסורת) הן בעלות עומק היסטורי שראשיתן בעבר הרחוק. יהודי הוא חבר בקהילה היסטורית.

להיות ישראלי פירושו להשתייך לקהילה המכוננת על ידי ההווה במקום נתון - ישראל. הישראליות מכוננת בעיקר על יד המקום; העומק הזמני שלה רזה. הזמן הישראלי במושגים היסטוריים, הוא עול ימים.

הזמן היהודי והזמן הישראלי נראים כבלתי מתואמים. המשקל המכריע בקיום היהודי מצוי במסורת העבר הנושאת את מלאות הקיום היהודי. לעומת זאת, הזמן הישראלי הוא זמן ההווה שפניו מופנות אל העתיד. החוויה הישראלית מתגלמת בתחושה של תנועה, שינוי ועיצוב מתמידים. החוויה היהודית מתגלמת בתחושה של כפיפות, המשכיות והכרה בכוח המחייב של העבר.

העדר התיאום עלול להתגלם בתחושה של מתח, סתירה וקרע בין היהדות לבין הקיום הישראלי; בין זהות ותרבות יהודית לבין זהות ותרבות ישראלית. מחשבה מחדשת על מתח זה עשויה להפרות בדרך דו-כיוונית. העבר הוא עוגן שממנו ההווה מתעצב ושואב; ההווה מספק פרספקטיבות חדשות לקריאה של העבר. המיזוג בין הזמן היהודי והזמן הישראלי אפשרי.

(אשר כהן, **יהודים לא יהודים**, מכון הרטמן, אוניברסיטת בר אילן וכתר, 2006)

קטע י': הישראליות כזהות היא תואר נרכש, היהדות היא תכונה מולדת

1

אלישיב רייכנר, איש חינוך ועיתונאי:

במידה מסוימת, ניתן לומר שמאפייני היהודי הסטריאוטיפי הפוכים מזה של הישראלי. היהודי הוא נרדף ושנוא. כל תמורה פוליטית על פני הכדור מעלה בו את השאלה "האם זה טוב ליהודים או לא". אויביו אוהבים לכנות אותו בלגלוג "יהודון" וגם אפו היהודי לא מוסיף לו הרבה ביטחון עצמי. לעומתו הישראלי הסטריאוטיפי הוא שחצן לא קטן. כצבר יהיר וקוצני הוא מרשה לעצמו להרגיש יותר מדי בבית בכל מקום בו הוא נמצא.

כנראה ההבדל התהומי שבין הזהויות נובע מן העובדה כי הישראליות כזהות (בניגוד לזהות היהודית) היא תואר נרכש. היא עומדת לבחירה, ולהשגתה נדרש רצון. יש המשתוקקים כל חייהם לזכות בכינוי "ישראלים", ולעומתם, יש כאלו שלא מגלים בכך עניין. העובדה שהישראליות היא בחירתית ונרכשת, ואצל רבים אף נחשקת, מביאה את הזוכים בה לזקוף את אפם היהודי ולהרשות לעצמם יותר...

בניגוד לישראליות הנרכשת, היהדות היא תכונה מולדת ותורשתית. כדי לזכות בתואר יהודי אין צורך באוניברסיטה. יהודי צריך בסך הכול להיוולד לאם יהודיה. לא יותר. מי שזכה להיוולד לאם כזו, הוא יהודי לכל דבר, בין אם הוא דור שמיני בארץ, ובין אם הוא עדיין חי במערות טורה-בורה באפגניסטן. מעבר לכך, לא רק שהיהודי אינו נדרש לרדוף אחר יהדותו, יהדות במובן מסוים רודפת אחריו, ואולי בשל כך הוא חש תמיד נרדף.

בניגוד לישראלי שבחר את זהותו הישראלית, ואשר גם יכול בקלות להיפטר ממנה - ליהודי אין לאן לברוח. בעל כורחו הוא יהודי, וגם אם יתכחש לכך, יהיו לו מספיק אויבים שיטרחו להזכיר לו את עובדת היותו יהודי.

...הזהות היהודית היא זהות מבוססת ועתיקת יומין, היא איננה זהות תרבותית בלבד, ולכן היא אינה דורשת מנושאה לעצבם מחדש בכל דור ודור, בהתאם לשינויים האוניברסאליים... על היהודי לא חלה חובת הוכחת יהדותו, משום שהיא עוברת בירושה זה אלפי דורות.

כיהודי מאמין, שומר תורה ומצוות, אני מודע לכך שאינני נזקק לשאלה המתבקשת בהקשר זה: במה מתבטאת יהדותו של מי שמנוכר לגמרי להיסטוריה ולמסורת היהודית. כמי שתופס את היהדות הן כדת והן כלאום, ולא רואה כל צורך להפריד בין ההגדרות, אני פטור מהסכיזופרניה של אלו שמתקשים להגדיר את יהדותם, בשל התנכרותם ליהדות המסורתית.

(חנך דאום [עורך]. **מה אתה יותר - יהודי או ישראלי**, ידיעות אחרונות, 2003)